

ÚJ REGIONALIZMUS, MINT VÁLSÁG- MENEDZSELŐ STRATÉGIA?¹

(The 'New Regionalism' as a Strategy for Crisis Management?)

ARTNER ANNAMÁRIA

Kulcsszavak:

globalizáció válság új regionalizmus Ázsia Latin-Amerika

Cikkünk a regionalizmus közgazdaságtudományi értelemben vett definícióját használja, amely különbözik a regionális tudomány regionalizmus értelmezésétől. A világgazdasági válság a gazdaság minden szintjén válságkezelési lépéseket és azokon túlmutató változtatásokat indukál. Az 1990-es évektől formálódó új típusú integrációk keretei között számos hasonló és eltérő megoldás születik attól függően, hogyan ítélik meg a mai globalizáció és válság természetét és benne a nemzetközi együttműködés szerepét és lehetőségeit.

Bevezető

A második világháború után felgyorsult a kereskedelem liberalizációja, a regionális integrációk formálódása. Ez utóbbiak nagy része, különösen a fejlődő országok körében, az 1950-es és 1960-as években sikertelennek bizonyult. Az 1990-es évektől azonban új lendületet vett a regionális kereskedelmi liberalizáció: napjainkig mintegy 400 regionális kereskedelmi egyezmény (RTA) született, ezekből a WTO 198 érvényben lévő tart nyilván.

Ezek a fejlemények kihívást jelentettek a hagyományos kereskedelmi elméletek számára is, amelyek szerint egy integráció előbb szélesedik (vámlebontás), majd mélyül (tényező mobilitás, gazdaságpolitikai harmonizáció), és ennek a folyamatnak a komparatív előnyök képezik a hajtóerejét.

Az újabb keletű regionális együttműködések azonban nem látszanak igazolni a hagyományos elméletet, hiszen egyrészt nem a szokásos szakaszolást mutatják, másrészt jellemzően egyes formációk. Ez azt jelenti, hogy egyfelől már a kezdeti szakaszban mélyebb együttműködési formákat alakítanak ki, mint a hagyományos szabadkereskedelmi övezetek, másfelől pedig nagyrészt azonos fejlettségű országok egybekapcsolása helyett itt a fejlődő és a fejlett országok közti együttműködésről van szó. Ez új formákat, új lehetőségeket és új problémákat is jelent a korábban jellemző regionális együttműködésekhez képest.

A fennálló neoliberális világgazdasági rendszer működési mechanizmusainak zavara az új regionális integrációk szintjén is különböző válságmenedzselési lépéseket indukált. Elemzésünk szempontjából tehát igen lényegesek a válság mibenlétének magyarázatai közti eltérések, hiszen ezek indokolják a regionális válságkezelés

típusainak eltérését is. A 2008-ban pénzügyi formában kirobbant válságot sokan a pénzügyi szféra szabályozatlanságával, a menedzserek kapzsiságával magyarázzák, mások szerint – ahogy például Samir Amin állítja egy vele készített interjúban - „... a pénzügyi összeomlás csak a jéghegy csúcsa. A felszín alatt a reálgazdasági tőkefelhalmozás mély válsága rejlik, még mélyebben pedig magának a kapitalista rendszernek a válsága.” (Kothari–Kuruvilla 2008)

Bár tanulmányunk természetesen nem tud teljes képet adni minden fejleményről, igyekszik bepillantást nyújtani az új regionalizmusok törekvéseibe, abba, hogy mit gondolnak és tesznek ezek a formációk a globális kapitalizmus e válságának megoldása, lefolyásának enyhítése érdekében.

A tanulmány első részében az új regionalizmus értelmezését, kialakulását, hajtóerőit, képlékeny fogalmát, dinamikájának okait vázoljuk fel, majd rátérünk a különböző integrációkban a válság hatására tett integrációs szintű lépésekre. Mint látjuk majd, ez utóbbiak jellege, mélysége, konkrétsága és perspektívái éppannyira szerteágazóak, mint maga az új regionalizmus.

Az új regionalizmus

Az új regionalizmus két értelme

Az új regionalizmus kifejezés többdimenziós kérdéskörre utal, és alapvetően két nagy jelenségcsoport leírására használják. Ezek a jelenségcsoportok ugyan nem függetlenek egymástól, vizsgálódásaik szintje azonban más. Az egyik értelmezés az országok közötti új típusú gazdasági-kereskedelmi-monetáris kooperációs kapcsolatokat jelöli, a másik az országokon belüli régiók működési mechanizmusaira utal. Ez utóbbi az állam és a társadalom közti kapcsolatok változását helyezi a középpontba, az új, demokratikusabb kormányzás („new governance”, „democratic governance” stb.) és a helyi problémakezelés szerteágazó kérdésköréhez kapcsolódik.

Megjegyzendő, hogy a kétféle „új regionalizmus” fogalom meghatározza a vizsgálódás földrajzi körét is. Míg ugyanis az országközi kapcsolatokra értelmezett új regionalizmus példái mindenekelőtt az Amerika–Európa–Ázsia–Csendes-Óceánia körben található, Afrika esetében az új regionalizmus elsősorban, mint a helyi válságok, demokratikus deficitek, országon belüli vagy kistérségek közötti konfliktusok, háborúk megoldási kísérlete jön szóba (ld. pl. *MacClean* 1999; *Grant–Söderbaum* 2004).

Tanulmányunk az előbbi értelmű, tehát a kormányközi kapcsolatokra vonatkozó új regionalizmust, ennek a válságmenedzselésben játszott szerepét vizsgálja.

Az új regionalizmus története

Az utóbbi bő másfél évtizedben létrejövő nemzetközi együttműködések előzményei a hagyományos, az elmélet szerint „lapos” és „mély” („shallow” és „deep”) integrációkra osztott, a szabadkereskedelemtől indulva egyre újabb együttműködési területeket

felölve fejlődő integrációk. Ilyen például a Latin-Amerikát érintő (de mára más országokat is bennfoglaló), 1948-ban alakult CEPAL/ECLA, az 1960-ban létrejött ALALC/LAFTA, az 1969-es alapítású Andok-csoport, az 1973-ban indult CARICOM, Ázsiában az ASEAN (1967), Afrikában az ECOWAS (1975), amely 1994-ben gazdasági és monetáris unióvá alakult, vagy Európában az EGK (1957, 1992-től EU).

A régi és új típusú integrációk közti történeti-logikai kapcsolatot a „nyílt” integrációk jelentik, amilyenekké egyébként a fejlemények hatására a „hagyományos” integrációk (mint pl. az EU, az ASEAN) is váltak. A korábban létrejött integrációk esetében a vám szabad területek kialakításán volt a hangsúly, így a harmadik országok felé a protekcionizmus jegyeit mutatták. Az újabb integrációk eleve sokkal nyitottabbak. Ezt az magyarázza, hogy a kereskedelmi akadályok lebontása szélesebb nemzetközi körben (GATT, WTO) már nagyrészt végbement, így az együttműködésnek egyéb dimenziói váltak lényegessé.

Az „új regionalizmus” kifejezést Norman D. Palmer vezette be, elsősorban az Ázsiai–Csendes-óceáni Együttműködés fejlődésének sajátosságaira való tekintettel. Innét eredeztethető, hogy egyes definíciók szerint az „új regionalizmus” elengedhetetlen attribútuma a fejlett és fejlődő országok közti kapcsolat. (Ezt a nézőpontot képviselik például Burfisher és szerzőtársai [2003], ld. később.) Az „új regionalizmus” kezdettől fogva összekapcsolódott az „interregionalizmus” fogalmával (ld. *Hänggi* 2000), hiszen a korábbi, a hidegháborús időszakot jellemző integrációs elszigeteltség (amelyet csak az EU tört meg 1980-ban, mikor az ASEAN-nal együttműködési szerződést kötött) oldódni kezdett. Ekkortájt alakult meg például:

- az APEC (1989), amely fejlett és fejletlen országok² laza együttműködési szövetségét jelentette, majd
- a máig sokat kritizált NAFTA (1994);
- nem sokkal később létrejött az ASEM (1996), amely kezdetben 15 EU-ország és 10 kelet-ázsiai ország együttműködése, mára 45 tagot számlál;
- 1997-től a Japánt, Kínát és Dél-Koreát is magában foglaló ASEAN+3,
- majd az EU és Latin-Amerika közti kapcsolatok fellendítését célzó Europe–Latin America Rio Summit (1999) stb.

Az „új regionalizmus” másik jellegzetessége, nevezetesen, hogy a kereskedelmi liberalizáción túlmutató területeken szorgalmazza az együttműködést, tetten érhető például az ASEAN Beruházási Övezet létrehozásán (1987), abban, hogy ez a lépés megelőzte a délkelet-ázsiai országcsoport egymással szembeni kereskedelmi liberalizációját.

Az új regionalizmus hajtóerői

Az új regionalizmus tehát a regionális együttműködések egyik, az 1990-es évektől megjelenő fajtája, amely meglehetősen képlékeny és sokféle elágazó kategória. Scott (2009) szerint az új regionalizmus egy sokfejű szörnyeteg („hidra”), ahol a fejek a saját erejüket féltékenyen őrző centralizáló államok. A sokfejűség szellemes hasonlat,

a hajtóerő azonban mélyebb gyökerű, a globalizáció ellentmondásaiba ágyazott probléma annál, hogysem el lehessen intézni a nemzetállamok hatalmi önzésével.

Az új regionalizmus a globalizáció kiteljesedésének terméke, s mint ilyen, éppúgy több mozzanatot tartalmaz, mint maga a globalizáció. Megtalálhatók benne:

- a tőke terjeszkedésének szükséglete,
- a fejlett és fejlődő országok közti piaci kapcsolatok bővítésének, illetve mélyítésének igénye,
- a hierarchikus piaci viszonyok megerősítésére és
- az egyenlőbb feltételek kialakítására irányuló törekvések éppúgy,
- mint a globális tőkeviszony hierarchikus, a történelmileg elmaradott, perifériás országokra és régiókra nézve számos vonatkozásban kedvezőtlen hatásával szembehelyezkedő kooperációs formák.

Ezt a sokszínűséget tükrözi az „új regionalizmus” definíciójának sokrétűsége is.

Az új regionalizmus definíciója

Az új regionalizmus a történetiség adta első megközelítésben a fejlett és fejlődő országok vegyes típusú (eleve árukereskedelmi és/vagy egyéb együttműködési területekre vonatkozó) integrációinak megjelenésére utalt. Ebben az értelemben az új regionalizmus a neoliberais világrend győzelmének köszönhető, és a fejlődő országok fokozott világpiaci nyitásával haladt kéz a kézben. Ez utóbbi ugyanis általánossá tette a kereskedelmi liberalizációt, sőt, teljesen megnyitotta (megnyitatta) a nemzetgazdaságok piacait a fejlett országok termelési tényezőinek (mindenekelőtt persze a tőkének) az áramlása előtt.

Az új regionalizmus tehát először olyan regionális kereskedelmi egyezményt jelentett, amely a részt vevő fejlett és fejlődő országok közötti kapcsolatokban az alábbiakból több elemet is magában foglal (*Burfisher et al.* 2003):

- pénzügyi és tőkeáramlások elősegítése beruházási egyezményekkel és beruházás-védelemmel;
- a munkaerő-áramlás liberalizálása;
- az adó- és szubvencionálási politikák harmonizációja, különös tekintettel a termelési és kereskedelmi ösztönzőkre;
- makropolitikai együttműködés (monetáris, fiskális és árfolyam-politika) a régió gazdasági stabilitása végett;
- a regionális integrálódást elősegítő intézmények (fejlesztési alapok, vitamenedzselési protokollok, intézményi szabályok);
- a regionális kommunikáció, közlekedés, szállítás javítása;
- jogrend harmonizálása a termék és tényezőpiacon (anti-tröszt szabályozás, kereskedelmi és munkajog, pénzügyi intézmények stb.);
- monetáris unió (közös valuta, integrált monetáris és árfolyam-politika).

Az új regionalizmusnak erre a csoportjára jellemző integrációkban a fejlett országok részéről az USA, Kanada és az EU mellett leginkább Japán, Ausztrália és Új-Zéland vesz részt, de az utóbbi három ország számára az ilyen együttműködések szerepe kisebb, mint az első három esetében.

Az „új regionalizmus” azonban a globalizáció előre haladtával tágabb értelmet nyert. Olyan, a globalizáció fejleményeihez igazodó új típusú nemzetközi együttműködési formák alakultak ki, illetve a már meglévők olyan irányokba fejlődtek, amelyek éppen a globalizáció „készen talált” hierarchizáló mechanizmusaival szemben, új mechanizmusok kialakítása érdekében apelláltak a nemzetközi együttműködésre. Ilyen, az „új regionalizmus” jegyeit hordozó integrációs törekvések közé tartozik például az Andok Közösség (ami az Andok-csoport új neve 1996-tól), a Mercosur (1991), illetve annak fejlődése (ld. *Lehoczki* 2007), vagy – a világ más táján – a Sanghaji Együttműködési Szervezet.

Ez utóbbit (az 1996-ben létrejött „Shanghaji Ötök” utódként) 2001 júniusában alakította meg Kína, Oroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán (India, Irán, Mongólia és Pakisztán pedig megfigyelő tag) a bizalomépítés, a politikai, gazdasági, tudományos, kulturális, közlekedési, energetikai és környezeti együttműködés céljával, és „egy demokratikus nemzetközi rend kialakítására” törekedve. Az USA nem véletlenül félti tőle geopolitikai befolyását a régióban: Kína kedvezményes kölcsönöket nyújt partnereinek energiaszükségletük fedezéséhez, és szóba jött az amerikai támaszpontok felszámolásának lehetősége is (*Erdős* 2009). A Sanghaji Együttműködési Szervezet egyelőre biztonságpolitikai szervezatként funkcionál, jelenleg az afganisztáni helyzet rendezésére koncentrál. A tagországok intenciói azonban eltérőek. Míg Oroszország inkább a biztonságpolitikai kérdések iránt érdeklődik, Kína szívesebben látná a szervezetben egy sokoldalú gazdasági együttműködés csíráját (*Dobolyi* é. n.).

Az új regionalizmus dinamikája

A nemzetgazdaságokat világszinten a korábbiaknál is szorosabban összekötő globalizáció megkérdőjelezte a regionális bezárkózás értelmét. Az új típusú regionális együttműködések közös jellemzője elméleti és fizikai határaik bizonyos nyitottsága lett: a regionális formációk (régiek és újak is) egymás felé és újabb tagok, újabb formációk létrehozására, az együttműködési területek szükség adta változtatására, bővítésére is nyitottá váltak. Az új regionalizmust tehát – mint fejlődéstörténete is bizonyítja – egyfajta dinamika jellemzi.

Közelebbről nézve, „kibontva” a globalizáció korának témánk szempontjából lényeges elemeit, az új regionalizmus dinamikájának „külső” és „belső” okait különíthetjük el. Az integrációkhoz képest „külső” (világméretű) tényezők (ld. *Frida* 2001; *Sanahuja* é. n.):

- bipoláris világrend felbomlása, a Triád kialakulása;
- az Uruguay-i forduló sikertelensége, a bezáródó regionális piacok veszélye („Fortress Europe”);

- az USA hegemon szerepének csökkenése, fordulás a regionalizmus irányába (NAFTA);
- a globalizációs folyamatok következtében a hagyományos nemzetgazdasági keretek szerepének csökkenése,
- a piacok, gazdaságpolitikák határozottabb összefonódása, interferenciája;
- működőtőke-expanzió, neoliberalizmus, vámok szerepének csökkenése.

Ezekhez járultak olyan, integrációs szempontból „belső”-nek nevezhető okok, mint például

- a korábbi integrációs próbálkozások sikertelensége (intézményi deficittek, pl. a közép-amerikai integráció – SICA/CACM – esetében);
- a fejlett és fejlődő országok integrációiból adódó problémák (NAFTA);
- az országok demokratizálódási folyamatai;
- a latin-amerikai fejlesztéspolitikai koncepcióváltások;
- a neoliberális trendeket követő „nyílt regionalizmus” bírálata stb. (lásd bővebben *Sanahuja* é. n.).

Mindezen fejlemények hatására az új regionalizmus dinamikája egy „még újabb” típusú, a globális világrend hagyományos világgazdasági és politikai struktúrájával markánsan szembehelyezkedő, céljai fókuszába a globalizáció gyengébbekre kedvezőtlen hatásainak *enyhítését* (intézményi reformok, fokozott szabályozás) vagy egyenesen *kiküszöbölését* helyező integrációk kialakulásához (meglévő integrációk ilyen irányba fordulásához) vezetett. A 2008-ban kirobbant globális válság további lökést adott e fejlődéshez.

A „poszt-liberális” regionalizmus

A neoliberális globalizáció fejlődése nagyon is szoros összefüggésben a tőke szabad áramlásával, a piacok nyitottságával, a kevésbé fejlett országokra gyakorolt ambivalens (egyfelől fejlesztő-demonstratív, másfelől értékelszívó-függésgeneráló) hatásával új típusú gazdaság- és társadalompolitikákat igényelt, és ennek természetes feltételeként kirajzolt egy „másik újregionalizmust”, a José Antonio *Sanahuja* (é. n.) által találóan „poszt-liberális” regionalizmusnak nevezett formációt.

Ez a „poszt-(neo)liberális” irányvonal a történelmi alávetettség hosszú évszázadainak tapasztalatait és keserves eredményét hordozó, az USA gazdasági érdekeinek dominanciáját évszázadok óta elszenvadó Latin-Amerikában bontakozott ki. Különböző típusú, eszközeikben és radikalizmusukban is eltérő, de egyaránt baloldali kormányok kerültek hatalomra, amelyek a tömeges és tartós szegénység enyhítésére-felszámolására vettek irányt, és a korábbinál nagyobb autonómiára törekednek a külpolitikában. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a hasonló helyzetű országok az alávetettségből közös erőfeszítéssel próbálnak kitörni.

Ezek a kormányok

- csökkenteni igyekeznek a piac szerepét, jobban támaszkodva az államra a poszt-(neo)liberális fejlesztési politikában;
- a szabad tőke-, áru- és szolgáltatásáramlás akadályainak lebontásával szemben nagyobb súlyt helyeznek az intézményépítésre és a közös politikákra;
- előtérbe helyezik a szociális problémákat (szegénység, egyenlőtlenség), a regionális infrastruktúrát és az energetikai integrációt;
- arra töreksenek, hogy új legitimációs formát adjanak a regionális integrációnak a közvetlen demokrácián és a szociális mozgalmakon keresztül.

E folyamat megértésében segít, ha figyelembe vesszük, hogy a latin-amerikai szociális mozgalmak lényegesen mélyebb gyökerű és szélesebb hatókörű társadalmi mozgalmak, mint az európai és egyéb fejlett országoké. Az egész modernkori latin-amerikai fejlődést végigkísérte a nemzeti függetlenségért és a szegénység felszámolásáért vívott harc. A kapitalizmus ebben a régióban, mint a régió összes népének egyidejű és azonos formájú külső elnyomása jelent meg, és maradt fenn a mai napig. Ezért a szociális mozgalmak nem egyszerűen Simon Bolívártól (és számos követőtől) *eredeztetik* magukat, hanem tőle *származnak*. Egyetlen nemzeti irányú politikai törekvés sem tudta megkerülni a *radikális* társadalmi változások iránti igényre adandó *regionális* válaszokat – még ha különböző mértékűek és hatásfokúak voltak is ezek (ld. az utóbbi évtizedekből pl. Perón – Argentína, Allende – Chile, Castro – Kuba, Chávez – Venezuela stb.)

Latin-Amerika szociális mozgalmait azt kívánják „befejezni”, amit elődeik elkezdtek. Nem önálló nemzeti problémákat látnak, hanem Latin-Amerikát, *mint olyant* tekintik, mert a földrész egységessége szembeszökő: közös történelem, közös „elenség”, ugyanazok a fejlődés előtt álló akadályok, ugyanazoktól a nemzetközi pénzügyi intézményektől való függés, azonos diszkrimináció: hasonló társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai kirekesztettség a világrendszerből, ugyanolyan kiszolgáltatottság a neoliberális politikáknak köszönhetően stb. (*Domínguez* 2006).

Ezért Latin-Amerika népei számára a kubai José Martí és a venezuelai Simon Bolívar eszméje, a „szolidáris és társadalmi igazságosságban egyesült” Latin-Amerika nem holmi utópista szlogen, hanem az elmúlt kétszáz éven át hol lappangó, hol felárgoló valóságos tartalommal bíró törekvés.

Más szóval: Latin-Amerika széles néptömegei számára a nemzet(gazdasági) modernizációnak *rendszerkritikai (antikapitalista) és egyben nemzetközi (latin-amerikai)* problémaként és folyamatként való felfogása *történelmileg kódolt*.

Ebben a reális közegben született meg tehát az új regionalizmus legújabb változata, a „poszt-liberális” regionalizmus, amelyet a 2004-ben meghirdetett ALBA-TCP (Bolívári Alternatíva Latin-Amerika Számára – Kereskedelmi Egyezmény az Emberek Számára), az ugyanakkor újtárra indított UNASUR (Dél-Amerikai Unió), valamint a legfiatalabb kezdeményezés, a Latin-Amerikai és Karibi Csúcs példáz.

A 2004-ben Venezuela és Kuba által kezdeményezett ALBA tagjai jelenleg Venezuela, Nicaragua, Bolívia, Honduras, Kuba és Dominika. Az ALBA, önmeg-

határozása szerint, abban különbözik az 1994 óta formálódó ALCA-tól (az USA-t és 33 latin-amerikai országot magában foglaló Amerikai Szabadkereskedelmi Övezet, vagy FTAA), hogy míg ennek célja a tőke-, áru- és szolgáltatás-kereskedelem liberalizálása (és ami így „a transznacionális tőke érdekeinek felel meg”), addig az ALBA a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni harcra helyezi a hangsúlyt. Tehát az ALBA – úgymond – a latin-amerikai emberek érdekeit képviseli (ALBA 2005).

A másik kezdeményezés a 12 dél-amerikai tagországot és kettő megfigyelőt³ egyesítő UNASUR, a Mercosur, az Andean Közösség, valamint négy másik ország kormányközi szervezete, melyről a szerződést 2008 májusában írták alá. Az UNASUR az EU képeire formált közösséget, egységes piacot, közös valutát, közös parlamentet és útlevelet jelentene, s az alapító levél szerint központja Quito-ban (Ecuador), parlamentje Cochabambában (Bolívia), bankja Caracasban (Venezuela) lesz. A két, már meglévő regionális szervezet intézményeire támaszkodó UNASUR azonban már megalakulásakor kátyúba jutott a tagországok közötti ellentét, nevezetesen a Kolumbia és Ecuador közötti határháború miatt. Így az UNASUR egyelőre még csak üres formális képződmény. Jövőjét az iránta való igény, nevezetesen a globalizáció megmerevedett erőviszonyaival szembeni elégedetlenség biztosíthatja: „Az egyesült Dél-Amerika újra fogja rendezni a darabokat a világ hatalmi tábláján” – fogalmazott vele kapcsolatban Lula, brazil elnök.

A harmadik, s egyben legújabb „poszt-liberális” integráció-kezdemény a 2008 decemberében összehívott, a térség fejlődő országainak összes integrációját összefogó Latin-Amerika és Karibi térség Csúcsértekezlet az Integrációért és Fejlődésért (Latin American and Caribbean Summit on Integration and Development). A találkozón résztvevők kifejezték igényüket az országok közti kooperáció és szolidaritás, a régió integrációi közti hídépítés, a globális válsággal kapcsolatos álláspontok közelítésének szükségessége iránt, és – jellegzetes poszt-(neo)liberális mozzanatként – kritizálták az USA Kuba elleni közel 50 éves blokádját (*Latin American and ...* 2008).

Válságkezelés és új regionalizmus

A világgazdasági válság hatására a kormányok kettős reakciót mutattak. Egyfelől a romba dőlő vagy dőlőni készülő pénzügyi és egyéb vállalataik megmentésére siettek, másrészt nemzetközi összefogásért kiáltottak. A két tevékenység sokszor egyszerre zajlott. Az új regionalizmus intézményei jellegzetesen a közös cselekvés fő szószólóiként lépnek fel, és egyben az új típusú nemzetközi összefogás iránti igényt hangoztatják. Ez minden integrációra igaz, de nem azonos mértékben. A „poszt-liberális” jelleget mutató regionalizációs törekvések esetében jelentősebb, a válságig vezető rendszert alapjaiban bíráló, a többi regionális együttműködés esetében kevésbé markáns, inkább reformista változtatásokkal, javaslatokkal találkozhatunk.

Számos konferencia, workshop, találkozó és csúcsértekezlet foglalkozott a válsággal az elmúlt közel egy évben, de csak kevésnek voltak kézzelfogható eredményei.

Mivel teljes körképre hiábavalóság lenne törekedni, alább a kezdeményezések, javasolt együttműködési irányok, hangsúlyok szerint igyekszünk csoportokba rendezni az újregionalizmusok válsággal kapcsolatos megnyilvánulásait.

Pénzügyi együttműködés

A globális válság kedvez az új és poszt-liberális regionalizmus fellendülésének, hiszen megoldása, különösen a kevésbé gazdag országok részéről, nemzetközi összefogást igényel. A válságkezelő lépések sorában az elsők között említendő a pénzügyi együttműködés (közös valutaalap, közös valuta) kialakítására való törekvés.

ASEAN+3

A valutapiaci együttműködés kérdése már az 1997–98-as délkelet-ázsiai pénzügyi válság után felmerült. Akkor Japán és az ASEAN is javasolta közös pénzalap létrehozását (Chiang Mai Initiative Multilateralisation – CMIM). Ez tipikusan „újregionalista” megoldás, hiszen itt a szabadkereskedelem, közös piac kialakítását megelőzi a pénzügyi együttműködés. Az ilyen együttműködés szükségességét a 2008-ban kirobbant válság tovább hangsúlyozza.

2009 tavaszán, az újabb válság hatására a fent említett alapot 80-ról 120 milliárd dollárra növelték, és határozta az országok közötti szétosztásról, illetve az igénybevétel feltételeiről (Indonézia pl. 14 milliárd dollárnyi keretet kapott) (*Xinhua* 2009). Az alap az országok pénzügyi egyensúlyát fenyegető „vézesetben” használható fel. A pénz 32–32%-át Japán és Kína fedezi, Dél-Korea 16%-ot ad, a maradék 20% oszlik meg az ASEAN 10 tagországa között. Független regionális felügyelő egységet állítanak fel a régió gazdasági helyzetének figyelemmel követésére (monitoring) és a CMIM-döntések megfelelő megalapozásáért. Amíg az egység nem áll készen, egy szakértő bizottság segíti az Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) és az ASEAN Titkárság munkáját. Ez az önálló felügyelet azért fontos az ASEAN+3 számára, mert rossz tapasztalataik vannak az IMF pénzügyi segítségével kapcsolatban, amely kedvezőtlen és hatástalan feltételekkel járt. Saját kezdeményezésük, a CMIM keretében úgy kaphatnak segítséget, hogy nem kell a pénzalap-kezelő szigorú felügyeletétől tartaniuk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a rendszerbe ne építettek volna biztosítékot: az az ország, amely reális szükségletének több mint 20%-át hívja le az alaphól, alá kell vesse magát az IMF vizsgálatának.

Túl a 120 milliárd dolláros CMIM alapon, Japán további 6 billió yent (kb. 60 milliárd dollár) ajánlott fel yenben jegyzett swap formájában a tagországoknak a pénzügyi nehézségek esetére, és további 500 milliárd yen (5 milliárd dollár) értékig vállal garanciát a japán piacon a fejlődő országok által yenben kibocsátott kötvényekre (*Suharmoko* 2009).

A válságra való tekintettel az ADB 33 milliárd dollárnyi hitelkeretet állapított meg az elkövetkező 2 évre, ami közel 50%-kal több, mint 2007–2008-ban. A manilai

székhelyű bank Japán, az USA és európai országok hozzájárulásaiból gazdálkodik (*China injects...* 2009).

A régió valutatartalékai 3,6 billió dollárt tesznek ki, és az országok együtt a világ aranytartalékainak több mint felével rendelkeznek. Az ASEAN 2009. márciusi csúcsterve a válságmenedzselés egyik eszközeként – és a CMIM alap jótékony hatására támaszkodva – a megtakarítások mobilizálásának, a produktív és infrastrukturális beruházások serkentésének fontosságát hangsúlyozta (ASEAN 2009). Ha a régiónak ezek a lépései sikeresek lesznek, az azt bizonyítja majd, hogy meg tudja oldani saját pénzügyi menedzselését, ami új lökést adhat az új regionalizmusnak Ázsiában és más kontinenseken is.

ALBA

Szintén pénzügyi együttműködés felé tesz lépéseket a latin-amerikai „poszt-liberális regionalizmus”. 2008 novemberében az ALBA 3. rendkívüli csúcsterveként az összefogás szellemi atyjának és motorjának számító Hugo Chávez venezuelai elnök tett javaslatot közös valuta megteremtésére, azzal az indoklással, hogy „nem fogunk arra várni, hogy az IMF és a Világbank kínáljon megoldást a problémákra, különösen a pénzügyi, az élelmezési és a környezeti problémákra, amelyek a világot fenyegetik.” (*ALBA member...*2008)

UNASUR

Az ALBA-hoz hasonlóan, egyelőre még csak egy ötlet az UNASUR közös valutája és közös bankja is, bár a szándékot tartalmazó szerződést a résztvevők már aláírták. Ahogy az euróig vezető út, úgy ez is hosszú lesz. Témánk szempontjából itt a szándék és a folyamat beindítása érdemel figyelmet.

Nemzetközi kapcsolatok demokratizálása

Amerikai Államok Szervezete

Az újregionalizmus mozzanatát tartalmazza az amerikai kontinens együttműködésének, az Amerikai Államok Szervezetének (Organization of American States – OAS⁴) legutóbbi találkozója is. A 34 amerikai ország részvételével (Kuba kizárásával) 2009. április 18-án Trinidad és Tobagóban rendezett 5. Amerika-csúcstalálkozót (Fifth Summit of the Americas) két kérdés dominálta. Az egyik az USA–Kuba kapcsolatok, nevezetesen a latin-amerikai országok részéről ismételt és egyre nagyobb erővel jelentkező elvárás, hogy az USA szüntesse meg a kis szigetországgal szembeni lassan fél évszázados kereskedelmi embargót, a másik a válságig vezető út és a válságkezelés.

Az előbbi (Kuba legitimálása, bekapcsolása az összamerikai kontinentális együttműködésbe) a nemzetközi kapcsolatokban az összefogás, „enyhülés” iránti igényt fejezi ki az új regionalizmus, annak is a „poszt-liberális” változatának megfelelően.

A nemzetközi rend eddig uralkodó hatalmi-hierarchikus berendezkedésétől eltérő kooperatív megoldás igényéről van szó, ami szerves része a hosszú távú, a jövőendő globális krízisek elkerülésének feltételét képező válságkezelésnek.

A másik kérdéskör a válság okait és közvetlen kezelését foglalta magában. A válság okaira a bolíviai elnök, Evo Morales által exponált neoliberais, a privatizációnak elsőbbséget adó gazdasági modell kritikája, valamint az USA elnökének, Barack Obamának az USA felelősségét elismerő megállapítása utalt. Morales hangsúlyozta, hogy gazdaságpolitikai változás nélkül nem lehetséges a felemelkedés (*Western Hemisphere...* 2009). Obama pedig annak szükségességét emelte ki, hogy az USA, mint a világ egyik pénzügyi centruma, széles körű partneri együttműködést folytasson, amely a közös szabályozás révén válságelkerülő és gazdasági expanziót segítő hatással jár nemcsak az USA, hanem az egész félteke számára (*Carlsen* 2009).

Obama elnök, szavai alátámasztásául, 448 millió dolláros segélycsomagról beszélt, amelyet a kongresszus elé terjesztett. A csomag célja a kontinens bajba jutott országainak megsegítése az egyenlőtlenség elleni küzdelem és a prosperitás végett egészen a legalsó szinttől kezdve („bottom-up development”). Az amerikai elnök ugyanebben a szellemben meghirdetett egy regionális mikrohitelalapot is (Microfinance Growth Fund) megjegyezve, hogy „ez nem jótékonykodás”, valamint elkötelezettséget vállalt rá, hogy az Amerika-közi Fejlesztési Bank (IADB) hitelkínálatát növelik. A sajtókonferencián pedig arról beszélt, hogy szükség van olyan nemzetközi pénzügyi intézményekre, amelyek nagyobb beleszólást engednek a fejlődő országok számára (*Carlsen* 2009).

Természetesen mindezek egyelőre csak szavak, amelyek valóra váltása egyáltalán nem garantált. Mégis nagy jelentőségűek, mert új módon tematizálják a regionális együttműködést, és olyan elemek vannak benne, amelyeket mind a kontinens északi, mind pedig déli részén jelentős társadalmi csoportok támogatnak. Nevezetesen:

- *Alulról felfelé fejlődés* („bottom-up development”). Ez előrevetíti a délen sokat kritizált NAFTA újratárgyalását, moratóriumot az FTA-kra mindaddig, míg új, az egyenlőtlen feleknek egyaránt megfelelő modellt sikerül kialakítani a regionális kereskedelemre vonatkozóan. (Ezek természetesen csak halvány lehetőségek. Obama elnök mindenesetre a 2009. áprilisi 5. Amerika-csúcstalálkozóról hazatérve sietve kijelentette, hogy szó sincs a NAFTA újratárgyalásáról...)
- *A multilaterális pénzügyi intézményrendszer reformja*. A válsághoz vezető szabályozatlanság, az aszimmetrikus érdekképviselés, a feltételeesség stb. kritikájának és az ezeket kiküszöbölő reformoknak az USA-ban is vannak támogatói.
- *Szabályozás*. A pénzügyi válság kirobbanásában jelentős szerepet játszó, vagy az élelmezési válságokhoz vezető spekulációs ügyletek szabályozása szintén olyan érdek, amely mellé nemcsak latin-amerikai érdekcsoportok, hanem az USA állampolgárainak jelentős rétegei, mozgalmi is felsorakoznak.

Az új regionalizmus tehát, amely maga is a globális világ által felvetett kérdéseknek megfelelően változik, teret ad a nemzetközi kapcsolatok iránti új vagy régi, de most erőteljesebben megfogalmazódó igények tárgyalásának, és ezzel megteszi az első lépést kielégítésük felé is.

CARICOM

2009 májusában a 15 rendes és 5 társult tagot számláló Karibi Közösség (CARICOM) egynapos csúcserkezetet szentelt a válságkezelésnek, egy „világos és fókuszált válságmenedzselő stratégia” kialakításának. Felállítottak egy öttagú bizottságot, amely elsősorban a G20-ak által felajánlott alapokhoz való hozzájárítás, illetve azok felhasználási lehetőségeit vizsgálja meg, ehhez tesz javaslatokat. A csúcserkezet ugyanakkor hangsúlyozta a saját megoldások szükségességét is. A munkacsoportnak gyorsan kell megoldást kínálnia, mert a helyzet nem ad lehetőséget hosszas elemzésekre. A cél, hogy a nemzetközi pénzügyi intézményekkel (IMF, WB, IADB) való találkozókra, tárgyalásokra a közösség országai mielőbb felkészüljenek. Például tudniuk kell, mennyi pénzalapra van szükségük középtávon a gazdasági és szociális igények kielégítéséhez, milyen formában kérik a pénzt (fizetési mérleg segítség, költségvetési egyensúlyteremtés stb.), mert ez meghatározza a lehívások ütemezését is. A régió országai közepes méretűek, a világ 10 legeladósodottabb országa közül 7 a CARICOM tagja, ezért más elbánást, speciális alapokat és lehetőségeket igényelnek, mint a nagyobb országok.

Egyszóval a jelenlegi válság tükrében, amelyet nem a fejlődő országok okoztak, a CARICOM tagjai öntudatosabban állnak az őket megsegíteni kész nemzetközi pénzügyi intézményekkel szemben. St. Vincent miniszterelnöke, Ralph Gonsalves azt tanácsolta, hogy a segítségre szoruló tagországok mielőbb forduljanak az IMF-hez, hogy szabadabban felhasználható forrásokhoz jussanak, mint amilyen például az általuk is használt, feltételekhez nem kötött valutatartalék-növelő exogén alap (Richards 2009).

A protekcionizmus elkerülése

APEC

Az 1989-ben 12 országgal alakult, mára 21 tagot⁵ számláló Ázsiai–Csendes-óceáni Együttműködés (APEC) laza konzultatív fórum, amely ugyan hosszabb távon a szabad áru- és tőkeforgalmat tűzte ki célul (Bogori deklaráció, 1994), de amelynek egyelőre leginkább jelzésértékű megnyilvánulásai vannak. A válsággal kapcsolatban a protekcionizmus elkerülésére vonatkozó és a globális válság végének határ-idejét megszábó nyilatkozatai érdemelnek figyelmet.

A protekcionizmus fellángolására már a válság kezdetén voltak jelek, és ez ellen több nemzetközi fórumon többen is óvtak (pl. az EU-ban is). Az APEC vezetői 2008. november végén Limában tartott találkozójukon az IMF előrejelzésére alapozva a válság lecsengésének idejét 2010 elejére tették, és a hazai iparok szükséges támogatása mellett a szabadkereskedelem fenntartásának szükségességét is hangsúlyozták. Ezt az irányvonalat erősíti meg, hogy 2009. februári jelentésükben (APEC 2009) egy szó sem esik a globális krízisről, a jelentés kizárólag a csoportosulásnak az elmúlt évben a szabadkereskedelem és tőkeáramlás érdekében tett lépéseit összegzi.

A 2008. novemberi találkozón továbbá a nemzetközi pénzügyi intézményekben való aktív részvétel mellett szálltak síkra (ide tartozik Japán és – feltételesen – Kína felajánlása az IMF-alapok növelésére.) Támogatták a legfejlettebb országok (G20) lépéseit és washingtoni deklarációját, amely szintén a szabadkereskedelem fenntartását szorgalmazta (*APEC: Crisis...* 2008).

Meg kell azonban említeni, hogy a miniszterelnöki találkozót megelőző szemináriumokon és workshopokon más is elhangzott. Így például a vállalatvezetőknek rendezett workshopon az indonéz miniszterelnök, Susilo Bambang Yudhoyono „Gazdasági növekedés, egyenlőtlenség és szegénység: Kihívás az APEC fejlődő gazdaságai számára” c. előadásában az üzleti köröknek a helyi társadalomért érzett felelősségére apellált, arra szólítva fel őket, hogy segítsék a szegényeket, és vonják be a lakosságot a döntésekbe (*Antara* 2008). Ez az egyébként szerény kívánság azonban nem jelent meg az APEC csúcstalálkozó konklúziói között.

Az APEC tehát eddig a „hagyományos” új regionalizmus útját járja, amely a fejlett és fejlődő országok összekapcsolásával igyekszik előmozdítani a regionalizációt. Itt – a Latin-Amerikát érintő együttműködésektől eltérően – a nemzetközi viszonyok demokratizálásának, új alapokra helyezésének jelei egyelőre még szakvakban sem igen mutatkoznak meg, annak ellenére, hogy az APEC-ben is vesznek részt latin-amerikai országok (Mexikó, Chile, Peru). Ez arra világít rá, hogy az új típusú nemzetközi regionalizációt nagymértékben meghatározzák azok az érdek- és hatalmi viszonyok, amelyek alapján a formáció létrejött.

Az új regionalizmus újabb („poszt-liberális”) jegyei csak ott jelennek meg, ahol eleve nagyobb a korábbiaktól és az uralkodótól eltérő tartalmú együttműködésben érdekelték köre, és ahol ez az érdekkör nagy közös osztóval bír. Az APEC olyan diffúz érdekeket ölel fel, amelyekben ez a legnagyobb közös osztó igen kicsi: nem elegendő a viszonyrendszernek a korábbi keretfeltételektől eltérő átalakításához.

A válság elhúzódása és mélyülése, a szociális gondok éleződése, a világ egyéb tájain végbemenő átalakulások, a hangot kapó rendszerkritikák és érdekek azonban hatnak. Ez tükröződik abban, hogy a 2009-es APEC elnökséget adó Szingapúr már hangsúlyosabban kívánja kezelni a válság kérdését, és megoldásként az integráció felgyorsítását szorgalmazza. A 2009. novemberi APEC-csúc előkészítésére létrehozott munkacsoport a „Fenntartani a Fejlődést, Összekötni a Régiót” nevet viseli. A jelzett cél érdekében – és az APEC történetében először – 2009 júliusára összehívták a tagországok kereskedelmi és pénzügyi vezetőit, hogy megvitassák azokat a fiskális és monetáris eszközöket, amelyek a vállalkozásokat és munkavállalókat segíthetik a recesszió alatt. A tervezett lépések között azonban továbbra is a szabadkereskedelem elősegítése, a protekcionizmus háttérbe szorítása dominál. Nevezetesen (ld. *Bernama* 2009):

- az áruk és a tőke áramlása előtti akadályok lebontásának intenzifikálása, kiemelve egyes területeket, ahol az ezirányú építkezés „blokkosítva” előre haladhat (pl. a származási elv szabályozásának egyértelművé tétele – streamlining);

- a külföldi üzleti tevékenységre vonatkozó szabályok egyszerűsítése, gyorsítása, olcsóbbá tétele;
- a logisztikai és szállítási hálózat fejlesztése szintén a külföldön végzett üzleti tevékenység költségeinek, időigényének és bizonytalanságának csökkentése érdekében;
- a WTO Dohai fordulója sikerének elősegítése.

ASEAN

A tíztagú⁶ ASEAN 2007 végén nagy lépést tett előre az integrációvá válás felé, amikor elfogadta az ASEAN Chartert, az integráció alapokmányát (ilyen dokumentummal az 1967-ben alakult szervezet mindaddig nem bírt). Ebben megerősítik, hogy a regionális integrálódás központi szervezete az ASEAN, és leszögezik elkötelezettségüket az emberi jogok, a társadalmi igazságosság és a multilaterális szabadkereskedelem iránt. A Charta lényeges a válságkezelés szempontjából is, hiszen ez adja az alapot a határozottabb közösségi cselekvéshez. A közösségi cselekvés azonban a deklarációkon csak akkor tud túllépni, ha tőkeerős partnerek törekvésével találkozik. Ennek példája az ASEAN+3 keretében megvalósuló pénzügyi válságmenedzselő alap, amelyről korábban már szoltunk.

Az ASEAN 2009. márciusi csúcstalálkozóján a válság kezelésével kapcsolatban a zárónyilatkozatban üdvözölték a tagországok expanzionista gazdaságpolitikai lépéseit, hitet tettek a szabadkereskedelem mellett és a protekcionizmussal szemben. A jövőbeli krízisek elkerülése szempontjából a regionális együttműködés, a fejlett és fejlődő országok koordinált fellépésének és a nemzetközi pénzügyi intézmények reformjának szükségességét hangsúlyozták (ASEAN 2009).

ASEM

Az európai és ázsiai országokat összekapcsoló 45 tagú ASEM legutóbbi (9.) külügyminiszteri találkozóján (2009. május) a szándékok szerint a globális válság lett volna a központi téma, de a politikai-biztonsági kérdések (Mianmar, Észak-Korea) miatt a válság végül csak a témák egyike maradt. Ami a válságra vonatkozik, az egyfelől az elhatározás, hogy újra megrendezik a gazdasági miniszterek tanácskozását (amire 2003 óta nem került sor), hogy szilárdabb nemzetközi gazdasági-pénzügyi rendszer kialakítását sürgették, és hogy deklarálták az élelmezési válság elleni közös fellépés szükségességét. Egyébiránt – az APEC-hez hasonlóan – az ASEM országai is soraik szorosabbra zárását, a kooperációs folyamat mélyítését tartották szükségesnek a WTO keretében zajló további liberalizációval együtt, elutasítva a protekcionista perspektívákat, és egyben üdvözölve a legerősebb gazdaságok (G20) válságmenedzselő (fel)ajánlásait. Emellett egyöntetűen kiálltak a nemzetközi pénzügyi rendszer jobb szabályozásáért, a részt vevő országok képviselőinek kiegyensúlyozottabbá tételéért és azért, hogy a nemzetközi segélyezésre (ODA) a fejlett országok GNI-juk 0,7%-át fordítsák (ISRIA 2009).

Új gazdasági modell

A válság egyik hatása, hogy ráébreszti az országokat a közös érdekeken nyugvó együttműködésben rejlő előnyökre. Ez – a válság által szintén felélesztett protekcionista tendenciák ellen ható erőként – az integrációk elmélyítésére ösztönzi az új regionalizmusok résztvevőit is. Látható ez a fentiekből is, de Latin-Amerikában ez a törekvés – részben ottani újszerűsége, részben eltérő jellege miatt – különös erővel jelentkezik, és a fennálló, válságba került neoliberais rend kritikájával párosul.

Latin-Amerika és Karibi térség Csúcsértekezlet az Integrációért és Fejlődésért

2008 decemberében Brazíliában rendezték meg az első, fenti névre hallgató Latin-Amerika és Karibi térség találkozózt, amelyre sem az USA-t, sem Kanadát nem hívták meg. A találkozón a résztvevők a régiót és annak különböző integrációit érő hatásokat vitatták meg. Az eseménynek egyelőre inkább elvi jelentősége van, konkrét válságkezelő lépések nem születtek, de a kontinens fejlődő országainak együvé tartozását szimbolizálni hivatott találkozó katalizálja a napjainkban intenzifikálódni látszó együttműködési törekvéseket a latin-amerikai (és a karibi) régióban.

Az amerikai fejlődő országok találkozója mindazonáltal többféle, újszerű kihívást jelent a hagyományos, USA-vezette amerikai kapcsolatokra nézve, mivel (ld. még Wertz 2008):

- a csúcson követelték az USA Kubával szembeni embargójának feloldását;
- Ecuador, Bolívia, Venezuela saját kezében akarja tartani a kábítószerkereskedelem elleni harcot, amely szorosán kötődik a terrorizmushoz;
- Ecuador 2008 decemberében fizetéseképtelenséget jelentett be soros kötelezettségeire, és ezt más országok követhetik;
- Oroszország növeli jelenlétét a térségben;
- Brazília, melynek elnöke a találkozó kezdeményezője volt, regionális vezető szerepre tehet szert.

Mercosur

Az egyelőre négy teljes jogú tagot számláló Mercosur⁷ tagjai között a válság hatására fellángoltak a szervezet tagországai közti aszimmetriák miatti régi keletű viták (pl. Uruguay sérelmezte Argentína és Brazília nem-vámjellegű protekcionista lépéseit), melyek akadályát képezzik a közös válságkezelésnek. Ezért, bár a Mercosur vezetői többször is (pl. 2008 decemberében, 2009 áprilisában) összeültek, hogy megvitassák a válság által szükségessé vált lépéseket, nem tudtak közös akciókban megegyezni. Ezért is lényeges momentum, és az integráció fejlődésére és válságmenedzselésére jelentős hatással lehet a régió két legerősebb gazdasága, Brazília és a tagfelvételét (a Mercosur többi tagjának ellenkezése miatt) évek óta váró Venezuela kapcsolatainak szorosabbra fonása. A válság közepette 2009 elején ez a két ország

összesen 21 új kooperációs megállapodást írt alá, és megegyeztek, hogy három havonta magas szintű találkozókat tartanak. Az egyezmények az agrárium, energetika, ipar, ezen belül kiemelten az élelmiszeripar területét érintették. Venezuelai agrárszakemberek képzése és venezuelai olaj Brazíliába szállítása is szerepel a sorban. A két ország elnöke egyetértett abban, amit Luis Inacio Lula da Silva brazil elnök így fogalmazott meg: „Most először ismerték fel választott latin-amerikai vezetők, hogy egyedül gyengék, együtt erősek vagyunk.” (Sperling 2009)

Brazília és Argentína megegyezett, hogy a kétoldalú kereskedelmet helyi valutában bonyolítják, kiiktatva a dollárt, és a brazil elnök 2008 decemberében ennek követésére szólította fel a Mercosur másik két tagországát is. Ezen kívül Lula hangsúlyozta a szigorú hitelszabályozásnak, a pénzalapok diverzifikálásának, a külső pénzügyi forrásoktól való függés csökkentésének szükségességét (Xinhuanet 2008).

A brazil elnök javasolta még, hogy állítsanak fel egy kis- és középvállalatoknak szóló 100 millió dolláros alapot. Ez hitelgaranciát nyújtana a célzott vállalati körnek a több tagországot érintő állami és magánprogramokban, amennyiben a hiteleket akkreditált bankoktól veszik fel. Az alap legnagyobb teherviselője Brazília lenne. A Mercosur Strukturális Konvergencia alapjához (FOCEM) hasonló finanszírozási arányokról lenne szó (70% Brazília, 27% Argentína, 2% Uruguay, 1% Paraguay), de mindenki egyenlő (25–25%-os) arányban jutna hozzá a pénzhez. További brazil javaslat a régió belüli kereskedelmi korlátok lebontása (a dupla külső vámrendszer megszüntetése) és a családi farmok számára létrehozandó 300 ezer dolláros pénzalap. Brazília ezen felül felajánlotta, hogy megduplázza a FOCEM-hez való hozzájárulását egészen 2010-ig (Brazil's Proposal of... 2008).

ALBA

Az ALBA vezetői az OAS 5. Amerika Csúcsértekezlete után deklarációban fejtették ki, hogy elégedetlenek az eredménnyel. Ők egy más, saját intézményrendszert kívánnak kialakítani, amely a dél-amerikai történelemben és szükségletekben gyökerezik. Ennek példjaként hozták fel az ALBA-t, az olajipari együttműködést (Petrocaribe) és az UNASUR-t, melyek mindegyike a szolidaritás elvén épül fel (Dominguez 2006). A Petrocaribe a térség állami olajipari vállalatai (pl. Petrobras, Petroecuador, Cupet, Petrotrin, Petroamerica stb.) közti együttműködési szervezet, amelyet 2004-ben kezdeményezett a venezuelai elnök. 2008-ban már 18 karibi ország vett részt a kooperációban.

Az ALBA a 2008 augusztusában kibontakozó nemzetközi élelmiszeri válságra válaszul új regionális élelmiszer-alapot (közös vállalatot) is létrehozott, Alba Alimentos (Alba Foods) néven. Kezdetnek Venezuela minden ALBA-tagállam számára 2 millió dollárt fizetett be az alapba (Petrocaribe... 2008).

Az ALBA 7. csúcsértekezletén 2009 áprilisában regionális klíringrendszert (Regional Clearance Unitary System) hívtak életre, amely saját közös elszámolási egységgel, a SUCRE-val (Unified/Single System for Regional Compensation)⁸, elszámoló kamarával és egyesített valutatartalék-alappal bír (ALBA member... 2008).

A rendszer, amelyhez az európai monetáris rendszerről vettek példát, 2010-ig lépne életbe, és a tervek szerint a Sucre keményvalutaként funkcionálna. Egyes ALBA-tagok számára, mint például Dominika, St. Vincent, a valutaunió gondolata problémát jelent, mert ők már tagjai egy hasonló pénzügyi rendszernek, a Kelet-Karibi Dollárt használó Kelet-Karibi Valutauniónak.

A vállalati csődökkel járó válság idején válságmenedzselési (illetve válság-megelőzési) törekvésnek számít az ALBA részéről, hogy kiáll a nagy nemzeti vállalatok létrehozása mellett. Ezekkel – úgymond (ALBA 2009) – a lakosság elemi szükségleteinek kielégítését látja biztosítottnak, és támogatja a „fair és komplementer” kereskedelmi mechanizmusokat a „zabolátlan verseny”-nyel szemben.

Összefoglalás

Az új regionalizmus kormányközi együttműködésekre vonatkozó fogalma alapján vizsgáltuk a 2008-ban kirobbant globális válságra adott regionális válaszokat.

Az új regionalizmus így értelmezett jelensége és formái a világgazdaság előrehaladó integrálódását és egyszersmind ennek az integrálódásnak a strukturális problémáit tükrözik. Ezért válik az új regionalizáció fejlődése a maga szerteágazó mi-voltával együtt is két jól elkülöníthető ágra.

Az egyik típusú új regionalizmus a globalizáció struktúráján belül, ahhoz alkalmazkodva, arra támaszkodva, azt működési zavarain átsegítve keresi a helyét. Elfogadja, és a viták, érdekütközések működési terepének tekinti a fennálló hatalmi hierarchiát (pl. az USA dominanciáját, a transznacionális vállalatok szerepét, a nemzetközi pénzügyi intézmények politikáját, a szabadkereskedelmet stb.), legfeljebb annak hibáit javítaná ki, vadhajtásait nyesegetné le (pl. spekuláció és hitelütlű-töttség megakadályozása jobb szabályozás révén, kiegyensúlyozottabb érdekérvényesítés a nemzetközi szervezetekben stb.). Ilyen jellemzőket hordoz például az OAS, az APEC vagy az ASEM.

Az új regionalizmus másik ága hasonlóképpen a globális helyzetből sarjad, de annak működési kereteit feszegeti, és mechanizmusainak megváltoztatásában keresi a válság és annak az adott régióra gyakorolt hatásainak semlegesítését. Ebbe a körbe leginkább a „poszt-(neo)liberális” jelzővel jellemezhető regionális törekvések tartoznak, mint amilyen például az ALBA, az UNASUR vagy a Latin-Amerika és Karibi térség Csúcsértekezlet az Integrációért és Fejlődésért.

Az új regionalizáció dinamikája oda hat, hogy a globális világrend hatalmi struktúrájának és mechanizmusainak kritikája az adott kereteket egyelőre nem feszegető régiókban is megjelenik, elsősorban az egyes országokon belüli civil mozgalmak jóvoltából, de nyomokban kormány szinten is (példa erre az egykori maláj miniszterelnöknek, Mahathir Mohamadnak az USA dominanciája elleni verbális fellépése, és az általa az APEC-re válaszként javasolt kelet-ázsiai együttműködés, az EAEC). Ezért az új regionalizmusnak a tanulmányban említett két (a kormányközi vs. a kormányok és a társadalom viszonyát érintő) dimenziója összefügg. A „poszt-

(neo)liberális” regionalizáció a kormányzás új, demokratikus formái nélkül nem kap-
hat kellő támogatást a társadalomtól, és a globalizáció adott struktúráit elfogadó kor-
mányközi együttműködési formák szükségszerűen kevésbé vagy csak formálisabb
módon alkalmazzák a demokratikus kormányzás módszereit.

Mindez arra enged következtetni, hogy az új regionalizmus (minden szinten) a
globális világ problémakezelésének, így a válságmenedzsmennek is adekvát formája,
és éppen a válságkezelés (tartós) sikere határozza meg, hogy az új regionalizmus
mely típusai és formái élnek majd tovább.

Jegyzetek

- ¹ A cikk a VKI-ECOSTAT közös kutatás, valamint a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.
- ² Az alapító tagok: Ausztrália, Dél-Korea, Japán, Kanada, USA, Új-Zéland és az ASEAN 6 országa (Brunei, Fülöp-szigetek, Indonézia, Malaysia, Szingapúr, Thaiföld). Később csatlakozott: Tajvan, Hongkong, Kína (1991), Mexikó, Pápua Új-Guinea (1993), Chile (1994), Vietnam, Oroszország és Peru (1998).
- ³ A tagok között találhatók az Andean-csoport teljes jogú tagjai (Bolívia, Kolumbia, Ecuador, Peru), a Mercosur tagjai (Brazília, Argentína, Paraguay, Uruguay), valamint Venezuela, Chile, Guyana és Suriname, tehát a dél-amerikai kontinens összes független állama (vagyis Francia-Guyana és a Falkland-szigetek nem). Panama és Mexikó megfigyelők.
- ⁴ Az OAS-ban részt vesz az amerikai kontinens összes állama, kivéve Kubát, amelyet az USA vele szembeni hajthatatlan politikája akadályoz meg ebben.
- ⁵ Ausztrália, Brunei, Kanada; Chile; Kína; Hong Kong; Indonézia; Japán; Dél-Korea; Malaysia; Mexikó; Új-Zéland; Pápua Új-Guinea; Peru; Fülöp-szigetek, Oroszország, Szingapúr; Tajvan; Thaiföld; USA; Vietnám.
- ⁶ Alapító tagok 1967-ben: Fülöp-szigetek, Indonézia, Malaysia, Szingapúr, Thaiföld. Később csatlakozott tagok: Brunei (1984), Vietnam (1995), Laosz és Mianmar (Burma) (1997), Kambodzsa (1999).
- ⁷ Brazília, Argentína, Paraguay, Uruguay, társult tagok Bolívia, Chile, Kolumbia, Ecuador, Peru; teljes jogú tagfelvétel előtt áll Venezuela.
- ⁸ Az elszámolási egység neve is utal az ALBA irányultságára: Antonio José de Sucre (1795–1830) szabadságharcos, és egyben Simon Bolívar (1783-1830) közeli barátja volt.

Irodalom

- ALBA (2005) *What is the ALBA?* <http://www.alternativabolivariana.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=1981> Letöltés ideje: 2009. május 25.
- ALBA (2009) *The Declaration of Cumaná: Capitalism 'threatens life on the planet'* http://www.handsoffvenezuela.org/capitalism_threatens_life_on_the_planet.htm Letöltés ideje: 2009. május 25.
- ALBA member nations to create common currency. (2008) – *Bilaterals.org*. 28. November. http://www.bilaterals.org/article.php3?id_article=13907 Letöltés ideje: 2009. május 19.
- Antara (2008) *APEC agree to strengthen cooperation on crisis handling*. <http://www.antara.co.id/en/arc/2008/11/23/apec-agree-to-strengthen-cooperation-on-crisis-handling/> Letöltés ideje: 2009. május 20.
- APEC: Crisis contained in 2010. (2008) – *Philstart*. 25. November. <http://www.philstar.com/Article.aspx?articleid=418393> Letöltés ideje: 2009. május 30.
- APEC (2009) *APEC Fact Sheet. Regional Economic Integration*. http://www.apec.org/apec/news_media/fact_sheets.html Letöltés ideje: 2009. május 25.

- ASEAN (2009) *Press Statement on the Global Economic and Financial Crisis*. Cha-am, Thailand. <http://www.aseansec.org/22323.htm> Letöltés ideje: 2009. május 22.
- Bernama (2009) Apec 2009 to address global economy crisis. – *MySarawak*. <http://www.mysarawak.org/2009/01/15/apec-2009-to-address-global-economy-crisis.html> Letöltés ideje: 2009. május 28.
- Brazil's Proposal of Mercosur Fund for Business Ready for Launching*. (2008) <http://funcapciencia.funcap.ce.gov.br/synopsis/synopsis-12-12-2008/brazils-proposal-of-mercotur-fund-for-business-ready-for-launching> Letöltés ideje: 2009. június 1.
- Burfisher, M.E.–Robinson, S.–Thierfelder, K. (2003) *Regionalism: Old and New, Theory and Practice*. International Conference Agricultural policy reform and the WTO: where are we heading? Capri (Italy). 23–26. June. <http://www.ifpri.org/pubs/confpapers/2003/burfisherrobinsonthierfelder.pdf> Letöltés ideje: 2009. május 30.
- Carlsen, L. (2009) *Obama Pledges to Seek "Equal Partnership" At Americas Summit: Matching Words with Deeds*. Americas Program. <http://americas.irc-online.org/am/6068> Letöltés ideje: 2009. május 25.
- China injects \$38b into Asian crisis fund. (2009) – *China Daily*. 04. May. http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-05/04/content_7739585.htm Letöltés ideje: 2009. május 28.
- Dobolyi A. (é. n.) *Egy új világpolitikai igazodási pont: A sanghaji együttműködés*. http://www.dobolyi.hu/userfiles/image/sanghaji_egyuttmukodesi_szervezet.pdf Letöltés ideje: 2009. június 1.
- Dominguez, F. (2006) *ALBA: Latin America's anti-imperialist economic project*. *21st Century Socialism*. http://21stcenturysocialism.com/article/alba_latina_americas_anti-imperialist_economic_project_01110.html Letöltés ideje: 2009. május 20.
- Erdős K. (2009) Orosz–kínai szervezkedés az USA ellen Moszkvától Hágáig. – *Kitekintő*. Április 3. http://kitekinto.hu/intro.php?cikkTovabb=kelet-azsia/2009/04/03/orosz-kinali_szervezkedes_az_usa_ellen Letöltés ideje: 2009. május 22.
- Frida B. (2001) „Új regionalizmus és globalizáció”. Recenzió Schulz, M.–Söderbaum, F.–Öjendal, J. (eds.) *Regionalizing the World. A Comparative Perspective on Forms, Actors and Processes*. (Zed Books Ltd, London – New York) kötetéről. <http://www.anthropolis.hu/tanulmanyok/doc/regionalizmus.pdf> Letöltés ideje: 2009. május 28.
- Grant, A.J.–Söderbaum, F. (eds.) (2004) *The New Regionalism in Africa*. Ashgate, London.
- Hänggi, H. (2000) *Interregionalism: empirical and theoretical perspectives*. Paper prepared for the workshop “Dollars, Democracy and Trade: External Influence on Economic Integration in the Americas”. 18. May. The Pacific Council on International Policy – The Center for Applied Policy Research, Los Angeles – Munich. <http://www.cap.uni-muenchen.de/transatlantic/download/Haenggi.PDF> Letöltés ideje: 2009. május 28.
- ISRIA (2009) Vietnam: Chair's Statement – The Ninth ASEM Foreign Ministers' Meeting. – *ISRIA*. http://www.isria.com/RESTRICTED/D/2009/MAY_28/26_May_2009_76.htm Letöltés: 2009. június 2.
- Kothari, S.–Kuruville, B. (2008) There is no alternative to socialism. Interview with Egyptian economist Samir Amin. – *Hinduonnet*. *India's National Magazine*. 26. <http://www.hinduonnet.com/fline/fl2526/stories/20090102252604400.htm> Letöltés ideje: 2009. június 1.
- Latin American and Caribbean Summit for Integration*. (2008) <http://www.trabajadores.cu/news/latin-american-and-caribbean-summit-for-integration/?searchterm=blockade> Letöltés ideje: 2009. május 28.
- Lehoczki B. (2007) A regionalizmus három generációja Latin-Amerikában. – *Köz-Gazdaság*. 3. 97–114. o.
- Western Hemisphere Leaders Address Economic Crisis. (2009) – *Linkgrinder*. http://www.linkgrinder.com/news/Top_News_article_857432_stories_article.html Letöltés ideje: 2009. május 30.
- MacClean, S.J. (1999) Peacebuilding and the New Regionalism in southern Africa. – *Third World Quarterly*. 5. 943–956. o.
- Petrocaribe: New regional food firm. (2008) – *Bilaterals.org*. 13. August. http://www.bilaterals.org/article.php?id_article=12942 Letöltés ideje: 2009. május 19.
- Richards, P. (2009) Crisis Response: CARICOM establishes new task force. – *Cananews*. 25. May. <http://www.cananews.net/news/131/ARTICLE/38124/2009-05-25.html> Letöltés ideje: 2009. június 2.
- Sanahuja, J.A. (é. n.) *From "Open Regionalism" to "Post-Liberal Regionalism": Crisis And Change in Latin American Regional Integration*. Complutense Institute for International Studies (ICEI). http://www.uq.edu.au/acpacs/docs/seminars/regional_integration_latin_america.pdf Letöltés ideje: 2009. május 18.
- Scott, J.W. (ed.) (2009) *De-coding New Regionalism: Shifting Socio-Political Contexts in Central Europe and Latin America 2009*. Reviewed by Gavin O'Toole in *The Latin American Review of Books*. Ashgate, London. <http://www.latamrob.com/?p=813> Letöltés ideje: 2009. május 30.

- Sperling, E. (2009) Brazil and Venezuela Strengthen Integration in 6th Bilateral Summit. – *Venezuelanalysis*. 17. January. <http://www.venezuelanalysis.com/news/4120> Letöltés ideje: 2009. június 2.
- Suharmoko, A. (2009) Asian nations reach deals to cushion crisis, pool \$120b. – *The Jakarta Post*. 05. April. <http://www.thejakartapost.com/news/2009/05/04/asian-nations-reach-deals-cushion-crisis-pool-120b.html> Letöltés ideje: 2009. május 18.
- Wertz, F. (2008) Latin America: Summits and Crisis. *Real Clear World*. – *RealClearWorld*. 21. December. http://www.realclearworld.com/blog/2008/12/last_week_at_the_latin_america.html Letöltés ideje: 2009. május 22.
- Xinhua (2009) ASEAN plus three to finalize Chiang Mai Initiative talks in Bali. – *People's Daily Online*. 23. April. <http://english.people.com.cn/90001/90777/90851/6643644.html> Letöltés ideje: 2009. május 18.
- Xinhuanet (2008) Lula: Financial crisis reveals "perversion" of world economic system. – *China Economic Net*. 17. December. http://en.ce.cn/subject/financialcrisis/financialcrisiswr/200812/17/t20081217_17695989.shtml Letöltés ideje: 2009. május 28.

THE 'NEW REGIONALISM' AS A STRATEGY FOR CRISIS MANAGEMENT?

ANNAMÁRIA ARTNER

The phrase “new regionalism” has two meanings. One refers to the new mode of governance the other is used for describing new forms of inter-country regional integrations. The author is discussing what role the latter plays in crisis management today. In this context new type regional integrations has two subgroups. One is searching solutions for the present world economic turmoil within the frame of the present, hierarchic structure of globalization and strives for corrections, modifications and refinement only. These are e.g. OAS, APEC and ASEM. The other type of new regionalism can be called “post neoliberal” regionalism. This is trying to put an other logic into the international economic connections by stressing the frames out of the traditional world order and building links on the basis of the solidarity and regional independence instead of putting the problems on the basis of market competitiveness into the centre of development. Such integrations are e.g. ALBA, UNASUR or the Latin American and Caribbean Summit on Integration and Development.